

Piotrków Trybunalski – miejsca pamięci piotrkowskich Żydów

Historia

Początki gminy żydowskiej w Piotrkowie Trybunalskim sięgają 1689 r., kiedy król Jan III Sobieski nadał przywilej zezwalający Żydom na wybudowanie w mieście synagogi i założenie cmentarza. Obydwa obiekty nie zachowały się do chwili obecnej. Drewniana synagoga spłonęła w 1740 r., a na terenie cmentarza, po jego zamknięciu w latach 90. XVIII w., wybudowano szpital i poprowadzono drogę [obecnie ul. Wojska Polskiego].

Poza zabytkowym cmentarzem, o dziedzictwie kulturowym piotrkowskich Żydów świadczy też synagoga przy ul. Jerozolimskiej 29 [tzw. Duża Synagoga]. Zbudowano ją u schyłku XVIII w. Zdewastowana przez okupanta hitlerowskiego, została odremontowana w latach 60. XX w. [obecnie siedziba Miejskiej Biblioteki Publicznej]. O pierwotnym przeznaczeniu gmachu dowiadujemy się z tablicy pamiątkowej umieszczonej na frontowej ścianie budynku. W położonej obok Małej Synagodze [także pochodzącej z XVIII w.], w której mieści się oddział dla dzieci i młodzieży wspomnianej biblioteki, na wschodniej ścianie górnej kondygnacji można oglądać fragmenty zachowanej polichromii, stanowiącej dawniej górną część oprawy aron ha-kodesz.

Nowy cmentarz [przy ul. Spacerowej 93; obecnie ogrodzony ceglany murem] założony w 1792 r. został poważnie zdewastowany podczas okupacji hitlerowskiej. Zachowało się na nim kilka tysięcy nagrobków, najstarszy z 1794 r.

8 października 1939 r. ogłoszone zostało zarządzenie okupacyjnego nadburmistrza Piotrkowa Hansa Drechsela o utworzeniu tu pierwszego na okupowanych ziemiach polskich getta dla Żydów [decyzja zapadła 30 września]. Obejmowało ono obszar piotrkowskiej Starówki oraz pobliskie tereny. W getcie skupiono blisko **30 tys. Żydów** z Piotrkowa i okolicznych miejscowości, a nawet przywożonych z Łodzi. W październiku 1942 r. Niemcy przystąpili do likwidacji getta, w ramach której ok. **20 tys. jego mieszkańców wywieziono do obozów zagłady w Treblince i Majdanku**. Pozostawiono tzw. małe getto, czyli obóz dla kilku tysięcy Żydów pracujących w piotrkowskich zakładach przemysłowych. Ostatecznie obóz ten zlikwidowano w końcu sierpnia 1943 r. i utworzono dwa obozy przyfabryczne, które zlikwidowano w listopadzie następnego roku, a pozostałych więźniów wywieziono do obozów koncentracyjnych w *Buchenwaldzie* i *Ravensbrück*.

Leszek Olejnik

Pamięć

Część terenu dawnego cmentarza żydowskiego zajmuje nieduży skwer. O dawnym przeznaczeniu tego obszaru przypomina

tablica na tylnej ścianie nowej synagogi przy ul. Jerozolimskiej 29.

W środkowej części Nowego cmentarza przy ul. Spacerowej 93 znajduje się pomnik w formie grobowca. Został on postawiony dla uczczenia **192 piotrkowskich Żydów zamordowanych podczas wywożenia do Treblinki** w październiku 1942 r. W pobliżu bramy znajduje się inny pomnik, upamiętniający ofiary egzekucji miejscowej żydowskiej inteligencji na tym cmentarzu w kwietniu 1943 r. Na pamiątkowej tablicy widnieje napis: *„Niech ta wspólna mogiła świadczy po wieczne czasy o męczeństwie narodu żydowskiego, nieludzkim okrucieństwie niemieckiego barbarzyńcy”*.

Zwracają też uwagę odrestaurowane grobowce cadyków ze znanych dynastii rabinicznych z Wolborza, Radoszyc i Rozprzy oraz najświetniejszego cadyka piotrkowskiego z XIX w. dr Chaima Dawida Bernarda.

Powstanie getta w Piotrkowie Trybunalskim upamiętnia tablica na ścianie kamienicy znajdującej się na rogu rynku Trybunalskiego i ul. Sieradzkiej.

Leszek Olejnik

Informacje praktyczne

Piotrków Trybunalski – miejsca pamięci piotrkowskich Żydów

Plan miasta dostępny na stronie www.piotrkow.pl.
Jerozolimska 29, Piotrków Trybunalski